Сергей Афанасьевич Зверев – Кыыл Уолун

олоҕун, айар үлэтин литература уруоктарыгар үө рэтии

Сыала: Норуоттан тахсыбыт сүдү талааннаах улуу киһибитин үйэтитии.

Соруга:

1. С.А.Зверев айымньыларын үөрэнээччилэргэ тириэрдии.
2. Саха норуотун ырыатын, тойугун, олоҥхотун, сиэрин-туомун, умсулҕ аннаах уран тылын эккэ-хааҥҥа иҥэрии.
3. Ийэ дойдуга, айылҕ аҕ а, тулалыыр эйгэҕ э харыстабыллаах сыһыаны иҥэрии.
4. Кэрэҕ э-сырдыкка уһуйуу.

Сибилигин уһулуччу суолталаа5а:

Төрөөбүт тылын билбэт, ыраастык сахалыы саҥарбат дьон элбээн иһэр. Норуоттан тахсыбыт талааннаах дьоммут умнууга хаалаллар.

Саба5алааһын:

С.А. Зверев-Кыыл Уолун оло5ун уонна айар улэтин үөрэтии ситиһиилээхтик орто оскуола5а кииириэн сөп, өскөтүн:

*С.А.Зверев айымньыларын үрдүкү кылаастарга үөрэтии программатын оҥордоххо;

*С.А. Зверев айымньыларын түмэн кинигэ таһаардахха;

*С.А. Зверев ырыатын, тойугун компакт диискэтин элбэттэххэ.

*Хас биирдии саха тылын кабинетын С.А. Зверев, Д.С. Зверев кинигэлэринэн хааччыйдахха.

«Сергей Звереви үө рэтии –

Саха Киһитин дьиктилээх ө йүн – санаатын

биир кэрэ – бэлиэ кө стүүтүн үө рэтии,

чинчийии буолар.»

Пётр Тобуруокап – саха народнай поэта.

Саха омук барҕа талаанын, сүдү кыахтарын сирэйдээн кө рдө рө р үйэҕэ биирдэ кө стө н аahар улуу талаан Сэргэй Охоноohойобус Сибиэрэп аатын тө hө сө пкө сыаналыыбытый?

Ө рдө ө ҕүтэ тахсыбыт, ырыаһыт 4 – 5 кинигэтэ нууччалыы тылынан суруллубут биир брошюра, аҕыйах ыстатыйа кини айбытын – оҥорбутун дьоҥҥо – сэргэҕэ кыайан тиэрдибэттэр. Ол иһин үгүс дьон Звереви аанньа билбэттэр, ханнык эмэ тыа боростуой олоҥхоhут оҕонньорун курдук саныыллар. Сорохтор С.А. Зверев туһунан ө йдө бүллэрэ олус тутах. Эдэр ө ттө маннык сүдү талааннаах, саханы саха дэппит ытык киһи тө рө ө н – үө скээн олоро сылдьыбыта диэн удумаҕалаан да билбэттэр.

«Айылҕаттан айдарыылаах аар тайҕа аатырбыт ырыаһыта аҕыс кырыылаах айар талаанын үүнэр ыччаттарга үө рэтии ситэтэ суоҕун ө йдө ө н, кини айар үлэтэ оскуолаҕа үө рэтиллиитэ алын кылаастарга дириҥэтэн үө рэтии кииириэхтээх. Тоҕо диэтэххэ, бэйэтин тө рө ө бүт норуотун тө рүт культуратын сыыска – буорга булкуйбакка, чө л илдьэ кэлэн кэнчээри ыччаттарыгар бэлэх уммут киһи буолар», - диэн норуот ырыаһыта, Саха АССР уонна

РСФСР оскуолаларын үтүө лээх методист учуутала Егор Михайлович Николаев «С.А. Зверев айымньыта оҕону иитиигэ, үө рэтиигэ суолтата» диэн кинигэтигэр суруйан турар.

Онно олоҕуран кылаастарынан, оҕо сааһыгар сө п түбэһиннэрэн С.А. Зверев уонна уран тыл маастарыстыбатын утумнаабыт тө рө ппүт уолаттарын Дмитрий Сергеевич, Илья Сергеевич айымньыларын кыра программа оҕото оҥостон 5 – 11 кылаастарга тарҕатан литература уруоктарыгар маннык туһанабын.

Уруокка туһаныллыан сө птө ө х матырыйааллар.

Кылаас	№	Темата	С.А. Зверев олоҕо, айар үлэтэ	Ханна баара
5	1	Суруйааччы остуоруйата	«Оргуһуохтаах кыыс».	Е.М. Николаев. «С.А. Зверев айымньыта оҕону иитиигэ, үө рэтиигэ суолтата». Дь.2002, с.50-70
	2	Суруйааччы чабырҕаҕа	Чабырҕахтар.	«Күрүлэс күргүө м күннэргэ» культура дьиэлэригэр, фольклорнай коллективтарга кө мө с.6
	3	Сэмэн Тумат	«Муора арыытыгар айан».	И. Зверев «Аҕам туһунан аныгы хараҕынан». Аҕа уолун булка уһуйуутун туһунан. Д.С. Зверев «Алгыс түстэниитэ» с.94-97, «Айылҕаттан айдарыылаах» Дь.2000. с.25-29.
6	4	Олоҥхо	«С.А. Зверев саҥа кө стүбүт олоҥхото» «Кыыс Кыыдаан» олоҥхо.	«Кэскил» хаһыат 25.03.2000. коллективнай истии уруога
	5	Манчаары	«Манчаары ө лө рүгэр ыллаабыт ырыата».	«Икки үйэ» Дь.1964.с.97, «Саха фольклора» Дь.1970.с.280 «Аман Ө с» Дь.1971.с.120
	6	Илья Зверев	«Долгуйан тураммын». «Аймахтарбар»	«Санаа кылыһаҕа» с.12, с.14. Дь. 1993, С.А. Зверев оҕолорун туһунан билиһиннэрии. А Файрушина ырыатын иһитиннэрии.
	7	Н. Лугинов. «Нуоралдьы ма чараҥар»	Аким Кондратьев. «Күн уотун бэлэхтээбит кө рсүһүүлэр»	А. Кондратьев С.А. Звереви 1947 сыллаахха ыһыахха кө рбүтүн, биир хатыҥы хоһуйан күн аҥара үҥкүү тыла эппитин, кэлин «Салама тойугун» суруйбутун ахтар. «Аҕам туһунан Аман ө с».с.34-35
	8	А.Г. Кудрин –	«Уйгу – быйаҥ олохтонно»	«Мин сүрэҕим», «Икки үйэ», «Аман Ө с».

		Абаҕыыныс кай.	«Өйдүүбүт, доҕоттоор!»	1952 с. «Эйэ көмүскэлигэр» диэн А. Абаҕыыныскай оҥорбут хомуурунньугар киирбитэ.
	9	Суорун Омоллоон «Чүө чээски»	«Кини мин дьолбор төрөөбүт», «Оргуһуохтаах кыыс», «Суоһалдьыйа Толбонноох», «Уот Кудулу байҕал»	Суорун Омоллоон Сергей Зверевтиин доҕордоһуутун, бииргэ түспүт хаартыскаларын, «Аман Өс» кинигэтин хомуйан, редакциялаан таһаарбытын туһунан билиһиннэрии.
7	1	Алгыс	А.Г. Павлов «Сүдү киһиттэн туһаммыт дьоллоохпун» ахтыы. А.Н. Афанасьев «С.А. Зверев – Кыыл Уола аатын курдук аар тайҕа байанайдаах булчута».	«Аҕам туһунан Аман өс».с.41. Ыгыаттаттан төрүттээх А.Н. Афанасьев кинигэтин билиһиннэрии, билэр дьоннорун көрлөрүү. Булт алгыстарын ааҕыы.
	2	А. Софронов. «Куоратчыт»	Николай Попов «Үйэҕэ биирдэ көстөр талаан».	«Аҕам туһунан Аман өс».с.18-19
	3		«Испиирдьит Испирдиэн»	«Икки үйэ» стр.68-70
	4	Суорун Омоллоон «Ачаа»	«Сүрэҕэ суох туһунан үс мэтириэт».	«Икки үйэ»
	5	Алампа «Ыччат сахаларга»	С.А. Зверев «Ыччаппар».	«Аман Өс» стр.233
	6	Драма	С.А. Зверев «Хара саһыл»	З.И. Саввинов «Уруй буоллун, алакы буоллун, сэргэ омолуйуҥ» Дь.2002
	7	Н. Якутскай. «Көмүстээх үрүйэ»	Д.С. Зверев, Н.Г. Зверев «Кыһыл көмүс ыар тыына»	Көмүс аҕалар алдьархайын туһунан кэпсэтиһии. Быһа тардан ааҕыы.
	8		И.С. Зверев. «Бодойбоҕо»	«Сүрэх алаһата», с.68
	9	Суорун Омоллоон «Дороообо, төрөөбүт тыам»	С.А. Зверев айылҕаҕа сыһыана. «Кэлтэгэй отуулар».	«Үйэлэр сүгүрүйэр киһилэрэ» с.185
8	1	«Улуу Москва туһунан тойук»	Д.С. Зверев Москва куорат 850 сылын көрсөө поэманы биэс омук тылынан таһаартарбыта улуу ырыаһыт айымньыларын Аан дойду ааҕааччытыгар тарҕатыыга	«Аҕам туһунан Аман өс».с.160

			тугунан да сыаналаммат оруола.	
	2	Л.А. Попов.	Л.А. Попов, С.А. Зверев олохторугар айар үлэлэринэн алтыһани ааспыт түгэннэрэ.	Л.А. Попов С.А. Зверев «Мин сүрэҕим» диэн бастакы кинигэтин редактора «Хаана» диэн айымньытын сурукка киллэрбит. «Аман Ѳс» кинигэ аан тылын суруйбут. «Күндэли» сэһэнигэр Охоноон оҕонньор кэпсээнигэр С.А. Зверев олоҕун лоскуй кэрчиктэрэ. «Үйэлэр сүгүрүйэр киһилэрэ» с.132
	3	Л. А. Попов «Саныыбын тө рө ө бүт алааспын»	Илья Зверев «Ахтылҕан»	«Сүрэх алаһата» с.6.
	4	Доосо «Сааскы сардыарда»	Илья Зверев «Сарсыардаанҕы ырыа», «Сарсыарда»	«Сүрэх алаһата» с.36-37.
9	1	Олоҥхо	Уола Тө гүл Зверев ахтыыта.	«Саха сирэ». 27.07.2000.
	2		С.А. Зверев «Куллустай Бэргэн»	Е.М. Николаев. «С.А. Зверев айымньыта оҕону иитиигэ, үө рэтиигэ суолтата». З.И. Саввинов «Уруй буоллун, алакы буоллун, сэргэ омолуйуҥ»
	3	Далан. «Тулаайах оҕо»	И.Ф. Семёнов «Сцена – кини түһүлгэтэ этэ»	«Аҕам туһунан Аман ө с».с.67
	4	М. Ефимов. Манчаары ырыата	С.А. Зверев «Манчаары хаайыыга олорон ыллаабыт ырыата»	«Аман Ѳс» с.112
	5	Н. Заболоцкай.	«Зверев ырыалара. Буойуну иитии»	«Аҕам туһунан Аман ө с».с.90
	6	Семён Данилов	С.А. Зверев туһунан этиитэ.	«Аҕам туһунан Аман ө с».с.103
	7		С.А. Зверев туһунан «Улахан киһини, сүдү талааны сатаан туһамматыбыт» этиитэ.	«Алгыс түстэниитэ». С.76

	8	Семён Данилов «Кэс тыл»	С.А. Зверев «Сарсын, сарсын, сарсыардатын» тэҥнээн үө рэтии.	«Аҕам туһунан Аман ө с».с.158
	9	Р. Кулаковскай «Аҕам олоҕо»	Д. Зверев «Аҕам туһунан Аман ө с» кинигэлэрин бииргэ тутан үө рэтии.	
	10	И. Зверев. «Томторук», «Саарбахты ыбын»	И. Зверев «Саха тыла араҥаччыланыахтаах»	«Сунтаар сонуннара». Тохсунньу 7 к. 1993.
10	1	Күлүмнүүр «Манчаары»	С.А. Зверев «Манчаары доҕор кыыһыгар ыллаабыт ырыата»	«Аман Ө с» с.115
11	1	Аҕа дойду сэриитэ	«Сэриигэ барааччы ырыата», «Аҕа алгыһа»	«Аман Ө с» с.146, 147
	2	Дмитрий Таас «Кыһыл кө мүс хоруоп»	Кө мүһү хостоохун маҥнайгы сылларын туһунан Саха уус – уран литературатыгар бастакы быһылааннаах роман.	Д. Зверев. «Хааннаах булумньу»
	3	Семён Данилов «Саха үҥкүүтэ»	«Оһуор үҥкүүтүн» туһунан «С.А. Зверев – саха үҥкүүлэрин айааччы уонна туруорааччы»	«Аҕам туһунан Аман ө с».с.81
	4	Н. Якутскай. Тө лкө .	«Суоһалдьыйа Толбонноох» айымньыны санатыы.	
	5	Н. Габышев. «Мичээр»	С. А. Зверев «Арыгы ырыата»	«Аман Ө с» с.127
	6	И. Гоголев. «Санньыар санаам сэргэтэ»	С.А. Зверев Бүлүү муората үө скээбитин, алмаас хостуур үлэлэрин суруйааччы хараҕынан кө рө н улаханнык дьиксиммитэ.	И. Зверев «Бүлүүбэр» хоһооно. «Сүрэх алаһата» с.13 *...балысхан аныгы үйэбит* *Баламат күүҺүгэр баттатан* *Сүрэххэр дириҥник баас ылан* *Сытаҕын ө рүҺүм бохсуллан*
	7	Н. Михалёва - Сайа.	«С.А. Зверев суруйуунан дьарыктанар хаан аймахтарын туһунан»	«Аҕам туһунан Аман ө с».с.115
	8	Түмүктүүр уруок	А. Бүлүүйүскэй «Кыыл Уолун кэриэһигэр»	«Аҕам туһунан Аман ө с».с.100

Түмүк.

Бу үлэбин суруйан баран маннык түмүккэ кэллим:

1. С.А.Зверев олоҕ о оҕ ону үөрэтиигэ холобур буолар.
2. Биир киһиэхэ эргиччи элбэх талаан эриэккэскэ бэриллэр түгэн. Талаан – норуот баайа. Сергей Зверев талаана – саха норуотун бүтүннүүтүн баайа.
3. Төрөөбүт төрүт тылларын сөрүүн сүөгэйин амтанын биллиннэр, тыл кэрэтиттэн дуоһуйууну ыллыннар диэн С.А.Зверев айымньытын үөрэтиини кэҥэтиллиэхтээх.
4. Оскуолаҕа үөрэтиллиэн сөптөөх айымньыларын түмэн «Суруйааччылар оҕ олорго» диэн серияҕа таһаарыахха.
5. «Хара саһыл», «Оргуһуохтаах кыыс», «Куллустай Бэргэн» драмаларын түмэн кинигэ оҥорон таһаарыахха.
6. С.А.Зверев 13 ырыата, тойуга киирбит компакт диискэни элбэтиэххэ, Дмитрий Сергеевич кинигэлэрин саха тылын кабинетын фондатыгар киллэриэххэ.
7. Сергей Звереви үөрэтии, киэҥ эйгэҕэ э таһаарыы – бу саха омук талба талаанын уруйдааһын-айхаллааһын буоларын таһынан, бэйэбитин омук быһыытынан сайыннарыыбыт буолар.

Алгыстаах тыллаах ааттаах үҥкүү аргыстаах, Сергей Зверев аата үйэлэргэ сүппэккэ, кэлэр кэнчээри ыччакка норуоттан тахсыбыт талаан, өлбөт-өспөт кэскилин кэрэһитэ буолан, өрүү ааттана турдун.

Туһаныллыбыт литература

1. Антонова Е.Г. «С.А. Зверев олоҕун, айар үлэтин билиһиннэриигэ санаалар». / «Тө рө ө бүт тыл уонна литература», 2006 с.№2, с.39-42
2. Зверев Д.С. «Аҕам туһунан Аман ө с». 1995.
3. Зверев Д.С. «Алгыс түстэниитэ». 1999.
4. Зверев Д.С. Уткин К.Д. «Үйэлэр сүгүрүйэр киһилэрэ» 1999.
5. Зверев Д.С. Зверев Н.Г. «Кыһыл кө мүс ыар тыына» 1999.
6. Зверев С.А. «Икки үйэ» 1964.
7. Зверев С.А. «Аман Ө с» 1971.
8. Илларионов В.В. «Айыылартан айдарыылаах» 2000.
9. Күрүлэс күргүө м күннэргэ. 1992.
10. Николаев Е.М.. «С.А. Зверев айымньыта оҕону иитиигэ, үө рэтиигэ суолтата». Дь.2002.
11. Саввинов З.И. «Уруй буоллун, алакы буоллун, сэргэ омолуйуҥ» Дь.2002.
12. Филиппова Н.И. «Олоҥхону оскуолаҕа үө рэтии»

Толордо: Титова Л.С, С.А.Зверев – Кыыл Уолун аатынан Түбэй – Дьаархан орто оскуолатын саха тылын уонна литературатын учуутала